

шие минуты жизни, я переживаю обидную краткость мигнов. Когда я созерцаю прекрасное, душа щемит и изнывает: прощается с прекрасным, наслаждаясь...

Заключение. Внутренний монолог рассказчика-персонажа в этом фрагменте совпадает с авторской мыслью. Автор, подключаясь к голосу героя, продолжает искренний диалог с идеальным, понимающим читателем, убеждая его в истинности этой, неожиданной для читателя, грани собственной личности – тонкого, лиричного художника. Яркая метафоричность, афористичность, присущие внутренней речи героя А. Андреева, использование вопросительных предложений, лексического кольцевого повтора, рядов однородных членов, эллипсиса, эмоционально окрашенных модальных частиц – все эти средства передают напряженное эмоциональное состояние героя, мучительно размышляющего о волнующих его вечных вопросах бытия, смысле жизни, роли человека на земле, т.е. делают образ героя прозы А. Андреева более сложным, амбивалентным, многомерным.

Список литературы

1. Гончарова, Е.А. Лингвостилистические средства создания образа персонажа в художественном тексте / Е.А. Гончарова // Лингвостилистические исследования художественного текста; под ред. Н.П. Шишкина. – Л., 1983. – С. 85–98.
2. Андреева, В.А. Текстовые и дискурсные параметры литературного нарратива (на материале современной немецкоязычной прозы) : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : 10.02.04 / В.А. Андреева; Российский гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – С.-Петербург, 2009. – 30 с.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / Ин-т языкознания АН СССР; под ред. В.Н. Ярцевой. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 682 с. 65–66.
4. Светана, С.В. О диалогизации монолога / С.В. Светана // Филологические науки. – М., 1985. – № 4. – С. 45–49.

ДРАМАТЫЧНЫ ЖАНР У ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ УЛАДЗІМІРА ДЗЮБЫ

*Г.П. Харошка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

У другой палове XX стагоддзя найбольш актыўна ў літаратуры пачала развівацца драматычная форма паэзіі, якая паяднала ў сабе ўсе першасныя традыцыйныя роды літаратуры: эпас, лірыку і драму. Менавіта такая драматычная форма, па разуменні крытыкі, усё больш імкнецца да асэнсавання складаных, вузлавых перыядаў нацыянальнай гісторыі, ролі значных гістарычных асоб, важных падзей мінулага і сучаснага [1, 180]. Усё часцей зместам драматычных твораў становіцца барацьба народа ў ключавыя моманты яго нацыянальнага самаўсведамлення і самавызначэння. Прыкладам могуць служыць драматычныя творы А.Куляшова “Хамуціус”, М. Танка – “Мікалай Дворнікаў”, М.Арочкі – “Мелодыя Таўлая”, “Судны дзень Скарыны”, В.Коўтун – “Суд Алаізы”, Р.Баравіковай – “Барбара Радзівіл”, А.Дударова – “Чорная панна Нясвіжа” і інш. Да гэтай кагорты аўтараў і іх твораў можна аднесці і Уладзіміра Дзюбу, які напісаў паэтычную драму “Доктар Русель”, дзе апавядаецца пра жыццё і дзейнасць вядомага прадстаўніка міжнароднага рэвалюцыйнага руху, вучонага Мікалая Канстанцінавіча Судзілоўскага (1850–1930 гг.).

Матэрыял і метады. У даследаванні выкарыстаны прыёмы канкрэтна-гістарычнага і апісальнага метадаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. В. Дзюба – вядомы беларускі паэт, выхадзец з Палесся. Ён аўтар цікавых вершаваных зборнікаў – “Вуліца без назваў”, “Кругазварот”, “Карані бліскавіцы” і інш. Паэт тварыў усё з душою, вынаходліва і арыгінальна, прадумаваючы самыя нечаканыя сюжэты і формы для літаратурных твораў. І не выклікае здзіўлення той факт, што менавіта гэтаму аўтару належыць гістарычная адысея “Доктар Русель”. Хаця ў анатацыі да кнігі У. Дзюба называе свой твор драматычнай паэмай. Такая форма творчасці, бадай, самая складаная ў паэзіі і драматургіі: аўтар павінен стварыць уражанне твора, цалкам пазбаўленага ўсяго лішняга, непатрэбнага, з арыентацыяй на вельмі натуральныя паэтычныя інтанацыі. І адначасова – твора з напружаным (драматычным) сюжэтам і вобразам, вострым канфліктам. “Доктар Русель” цалкам адпавядае гэтым патрабаванням.

У драме “Доктар Русель” прысутнічае рэальна-гістарычны матэрыял (падзенне Порт-Артура, крывавае няздзя, руска-турэцкая вайна). Але тут больш гістарычнасці ў тым сэнсе, што ў цэнтры твора знаходзіцца гістарычная постаць. Захаваўшы асноўныя моманты слаўнай, але трагічнай біяграфіі Мікалая Судзілоўскага, паэт смела дапоўніў яе тэмай Беларусі, Радзімы, пакутніцтва бясконцага падарожжа.

Асоба Мікалая Судзілоўскага вельмі значная ў славянскай гісторыі. Супрацоўнік нелегальных падпольных гурткоў, удзельнік хаджэнняў у народ, дзеяч рускай эміграцыі на Захадзе, ён заўсёды знаходзіўся ў гушчы падзей і барацьбы. “Доктар Русель” – псеўданім М. Судзілоўскага, “Русель” ў перакладзе азначае “рускі”.

У. Дзюба змяшчае легендарную гісторыю з жыцця Доктара Руселя і дапаўняе яе лірыка-драматычнымі інтанацыямі для таго, каб паказаць гістарычную значнасць і асабістую вагу гэтага чалавека, яго непадкупнасць, вернасць народу, яго бескампраміснасць і самаадданасць у барацьбе: “Каб ... Русь Белая мая і Украіна / Сустрэлі свой світальны дзень / І выйшлі на абшар свабоды!” [2, 31].

Паэтычную драму “Доктар Русель” можна назваць здабыткам нацыянальнай паэзіі. Сінтэтычны па сваёй жанравай прыналежнасці твор выклікае цікаваць унутранай пабудовай (8 раздзелаў), дасканаласцю гістарычных падзей, наяўнасцю рэальных гістарычных асоб. На старонках твора ажываюць змагары за свабоду У. Рублеўскі, Боцеў, Стаянаў і інш. Яны ўмеюць па-свойму любіць, пакутаваць, ненавідзець, адстойваць свае погляды. Іх лёсы неадрыўныя ад гістарычных падзей і абумоўлены гэтымі падзеямі.

Аснова твора – эпоха, складаны і часам трагічны лёс Беларускай Русі і іншых краін. Паэт не толькі ўзнаўляе карціны з жыцця пачатку ХХ стагоддзя, але асэнсоўвае гістарычны працэс, што дазваляе зразумець таямніцы чалавечага быцця.

Асоба Доктара Руселя – галоўны ідэйны стрыжань, на якім трымаецца драма. У. Дзюба ў творы адмовіўся ад знешняй стройнасці біяграфіі ці хронікі. Аўтар бярэ толькі галоўныя моманты з жыцця героя. Майстэрства паэта і заключаецца ў тым, што ў творы прысутнічае строга ўнутраная сувязь, аб’ёмнасць і рознабаковасць абмалёўкі галоўнага персанажа. Родам з Магілёва, з дваранскай сям’і, М. Судзілоўскі прайшоў цяжкі і складаны шлях. Жыццё кідала гэтага чалавека ў розныя куткі свету: “Мне выпаў іншы лёс: я – вандроўнік” [2, 11]. Усюды, дзе б ні быў галоўны герой, ён заўсёды прыстасоўваўся да месца, умоў, асвойваў мову тых краін, у якіх ён быў (Расія, Балгарыя, ЗША, Японія, Кітай і інш.), жыў інтарэсамі і патрэбамі гэтых краін. І пры ўсім тым жыццёвая адысея Доктара Руселя не страчвала ярка выяўленага нацыянальнага характару. Як бы глыбока ні

спасцігаў жыццё іншых краін М. Судзілоўскі, ён усё роўна заставаўся беларусам, сынам сваёй радзімы, бо “На Белай Русі караніца мой род...” [2, 47].

Вельмі ўдала ў творы абмаляваны антыподы нацыянальна-вызваленчага руху. Вобразы Аляксандра II, Пілсудскага, Ятсуды і іх прыспешнікаў у пэўнай ступені дапамагаюць раскрыць асноўную ідэю і канфлікт твора – змаганне за нацыянальную незалежнасць краін.

Драма “Доктар Русель” багатая сваімі мастацкімі сродкамі. Значную ролю ў творы паэт адводзіць рэмаркам, якія дапамагаюць чытачу разабрацца ў паводзінах таго ці іншага персанажа. Праз рэмаркі мы адчуваем настрой герояў і адносіны аўтара да іх: “Верасень. 1885. Палявы лазарэт край дарогі на Шыпку. Судзілоўскі не адыходзіць ад аперацыйнага стала – цяжкія баі. Ня ўвахода ў палатку Стаянаў, камандзір чаты – атрада гайдукоў” [2, 64]. Рэмаркі адцяняюць і падкрэсліваюць суровы драматызм эпохі, з’яўляюцца своеасаблівай і надта неабходнай “папраўкай” на асноўную апавядальную плынь драмы, ратуюць яе ад залішняй прыземленасці, даючы твору высокую духоўнасць.

Не менш важная роля ў творы адводзіцца дыялогам і маналагам. Праз іх У. Дзюба апісвае стан душы герояў, паказвае іх пазіцыю і ўнутраны свет. Праз дыялогі і маналогі героі самараскрываюцца, самасцвярджаюцца, паказваюць свой характар.

Заклучэнне. Такім чынам, прааналізаваўшы паэтычную драму У.Дзюбы “Доктар Русель”, можна сказаць, што аўтар у творы імкнецца абудзіць у чытача гістарычную памяць, пачуццё нацыянальнай годнасці. Разам з вобразамі і паэтычнымі сродкамі драма прыцягвае ўвагу маштабнасцю пастаўленых праблем.

Што датычыцца жанравага вызначэння твора, то пры ўсёй яго змястоўнасці і глыбіні нам здаецца, што “Доктар Русель” больш набліжаны да вершаванай драмы, а не, як сцвярджалася, да драматычнай паэмы. Створаны У.Дзюбам паэтычны варыянт больш разгорнуты па правілах сцэны. Твор больш сцэнічны, чым паэмны. Многія моманты драмы вызначаюцца майстэрствам асэнсавання далёкіх падзей – гістарычная значнасць такіх карцін бяспрэчная. І ўсё ж жанравая прырода твора не паэмная, а падзейна-апавядальная, нахшталт сцэнічна разгорнутай аповесці або п’есы ў вершах. А драматычная паэма перш за ўсё – гэта паэма. Тут цалкам павінна панаваць мова паэзіі і мысленне герояў, іх успрыманне падзей, роздум, кожны ўнутраны рух павінен быць у творы моцна пазначаны сваім характарам вобразнага, паэмнага мыслення самога аўтара. А гэтага, як нам здаецца, у драме не хапае. Тым не менш, створаны паэтычны варыянт драмы У.Дзюбы “Доктар Русель” заслугоўвае ўвагі. Гэта значны крок аўтара па шляху да стварэння паэтам драматычнага вершаванага эпасу.

Спіс літаратуры

1. Арочка, М. Саюз часу і майстэрства / М.Арочка. – Мінск: Маст. літ., 1981. – 268 с.
2. Дзюба, У. Доктар Русель / У.Дзюба. – Мінск: Маст. літ., 1991. – 148 с.

БЕЛОРУССКАЯ ФАНТАСТИКА: ТИПОЛОГИЯ ЖАНРА

В.В. Шумко

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Ранее мы исследовали теорию фантастики в целом [1], проанализировали белорусское фантастоведение, систематизировали библиографические сведения [2]. Нашей целью будет привести весь ряд белорусских фантастических произведений и классифицировать его, сопровождая необходимыми пояснениями.